

FÖRVETET

Länsstyrelsen i Jönköpings län • Nummer 3 • September 2013

Välkommen på
NATIONELL
KRÄFT-
KONFERENS

Höstlöv, älgar och
ett förändrat klimat!

Satsningar från
Jönköpings län tävlar
om Ullbagg

Matlandet

• Vad du tycker om utvecklingen av Matlandet? • Vi tar
hjälp av forskningen • Viltkött – en resurs i Matlandet

I detta nummer av Förvetet

Full fart framåt.....	3
Tyck till om Matlandet	4
Viltkött – en resurs i Matlandet	6
Vi tar hjälp av forskningen	8
7 år sedan sist.....	9
Ett år med ängen	10
Livskraftiga familjer på landsbygden	13
Smålands Turism skapar rubriker i hela Europa	14
Smålands Kulturfestival.....	16
Satsningar från Jönköpings län tävlar om Ullbaggarna!.....	18
Särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet.....	20
Att skydda sin tamboskap mot stora rovdjur	22
Nationell Kräftkonferens.....	23
Träffar om naturbetesmarker	24
Prioritering: Klimat, innovation, kunskap.....	26
Guldärtan.....	28
Höstlöv, älgar och ett förändrat klimat!.....	30
Årets forum för Vattenfrågor inom lantbruket	32
Höstens kursutbud	33
Fruktens dag	36

Full fart framåt

Text: Lars Sandberg, telefon 036-39 52 23, e-post lars.sandberg@lansstyrelsen.se

Vilken sommar vi har haft. Jag tror inte jag mött någon som inte är nöjd med vädret i sommar. Omväxlande med både regn och sol. Så som en svensk sommar ska vara. När detta skrivs i slutet av augusti har tröskorna börjat rulla för fullt. Nu stundar en härlig skördetid. Jag kan bara föreställa mig känslan att en solig dag sitta högt upp i tröskan och se mer och mer av fälten bli tröskade. Då är det full fart framåt som gäller.

Denna höst blir också speciell, på det viset att nuvarande landsbygdsprogram ska avslutas samtidigt som förberedelserna med det nya landsbygdsprogrammet pågår för fullt. Ambitionen är hög och tydlig för alla medarbetare som arbetar med dessa frågor. Vi ska utnyttja så mycket som möjligt av de pengar som tilldelats vårt län. Årets sista månader kommer oförbrukade medel från länen att samlas på Jordbruksverket. Länsstyrelserna får då avropa medel från denna centrala pott. Innan dess gäller det för oss att fatta så många beslut som det bara går. Arbetstempot är högt, här gäller också full fart framåt.

Vi från Länsstyrelsen i Jönköpings län är i hög grad efterfrågade av Jordbruksverket i förberedelsearbetet inför det nya landsbygdsprogrammet.

Vi deltar i en mängd arbetsgrupper och ska så långt det är möjligt försöka påverka utformningen av det nya programmet så att vi får tydliga regelverk med stödformer som passar för vårt län och som ger en hög måluppfyllelse. Lika viktigt är utvecklingen av användarvänliga datasystem som möjliggör en effektiv handläggning och ger förutsättningar för rimliga kontroller av ansökningarna. Möjligheterna till förenklingar måste tas tillvara i alla led. En tuff utmaning för de som är engagerade i detta arbete där det också bara finns ett arbetsläge – full fart framåt.

I flera tidningsartiklar under augusti har arbetssituationen för länsstyrelsernas djurskyddshandläggare uppmärksammats. På nationell nivå visar undersökningar att så många som sju av tio djurskyddshandläggare har blivit utsatta för hot i sitt arbete. Detta är naturligtvis helt oacceptabelt. Djurskyddshandläggarna har en svår men viktig arbetsuppgift. Få saker rör upp så mycket känslor hos både allmänhet och berörda djurägare som djur och deras skötsel. Varje tillfälle där någon känner sig direkt hotad i samband med sitt arbete är ett tillfälle för mycket. Alla har vi rätt att bli bemötta med respekt så enkelt är det. ■

Förvetet ges ut av Länsstyrelsen i Jönköpings län

Utgivningsplan 2013
Nummer 1 - 8 mars,
nummer 2 - 10 maj,
nummer 3 - 20 september,
nummer 4 - 6 december

Upplaga
5 200 exemplar

Tryckeri
Åtta 45 Tryckeri AB, 2013

Ansvarig utgivare
Lars Sandberg

Grafisk form
Jenny Gustafsson

Foto
Länsstyrelsen i Jönköpings län (om inget annat anges).
Framsida Smålandsbilder

Webbadress
www.lansstyrelsen.se/jonkoping

TYCK TILL OM Matlandet

En viktig byggsten i arbetet med Sverige – det nya matlandet är de årliga Matlandetkonferenserna. Det är en mötesplats för alla som arbetar med mat: primär producenter, livsmedelsförädlare, upplevelseföretag, kockar, personal inom offentliga måltider. Genom konferensen har vi möjlighet att få ny kunskap, diskutera med andra och bli inspirerade. I år finns flera nyheter. Kom till oss och säg vad du tycker om utvecklingen av Matlandet.

Text: Monika Gustafsson, telefon 39 51 98, e post monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se
Foto: Smålandsbilder

MATLANDET- HUVUDSTAD

Årets Matlandethuvudstad är en tävling som Landsbygdsdepartementet utlyser. Syftet är att uppmärksamma all kreativitet som finns kring lokal, regional mat och den bredd och engagemang som finns i allt från råvaruproduktion till små- och storskalig livsmedelsförädling, restaurang, storkök och unika turistmål. Det är städer och orter som nomineras.

Matlandethuvudstäder
2011 Östersund
2012 Göteborg
2013 Gotland (kommun)

Årets Matlandetkonferens

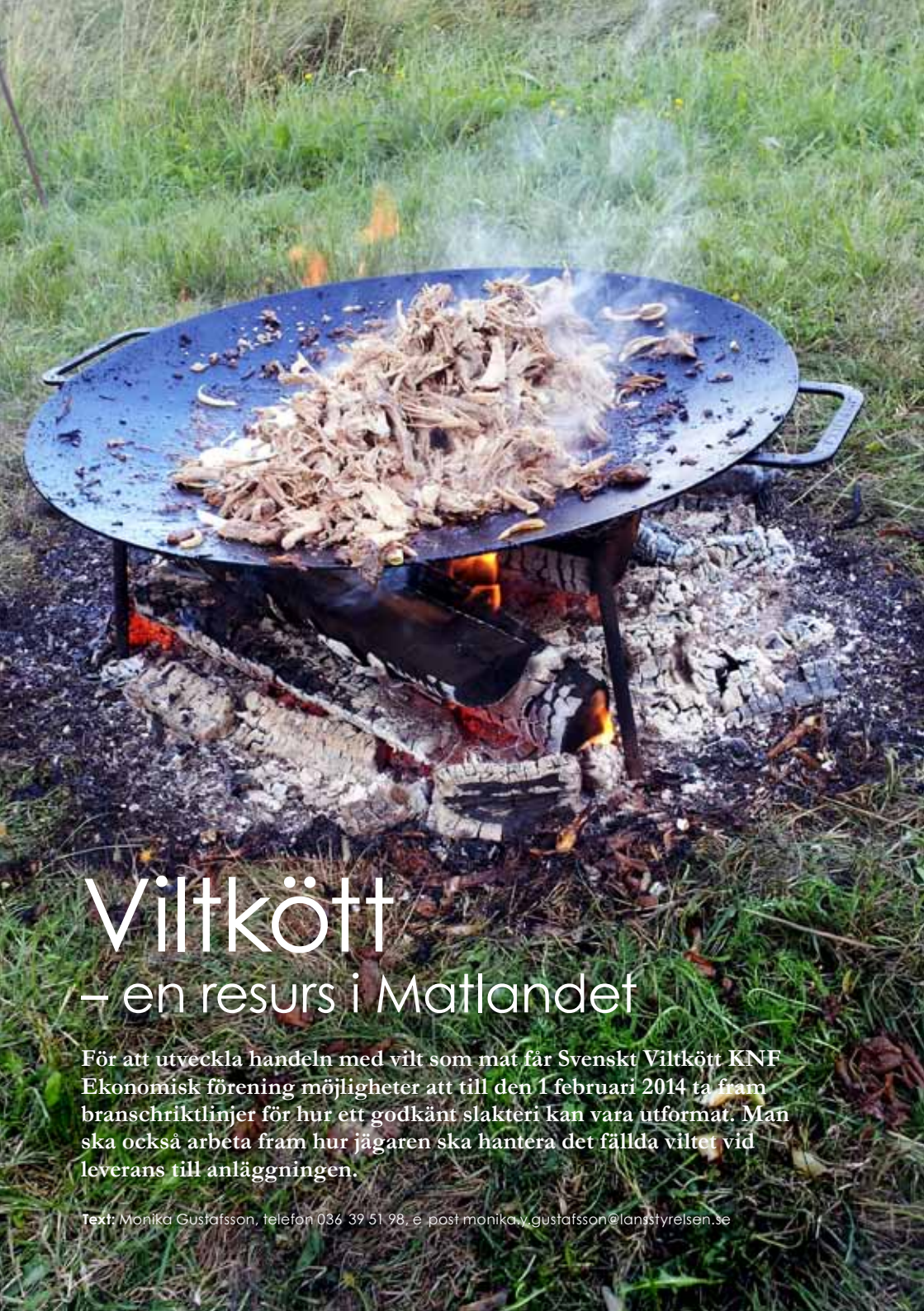
En av nyheterna är att konferensen är flyttad – både i tid och rum. De tre första konferenserna har genomförts på Öland i direkt anslutning till Ölands Skördefestival. Nu är det bestämt att Matlandetkonferensen ska genomföras i den ort som blivit utsedd till årets Matlandethuvudstad. Årets konferens genomförs på Wisby Strand i Visby den 20 – 21 november. Temat kommer att vara Gastronomiska regioner. Detaljerat program kommer under hösten. Troligt är att man lyfter fram det unika i den lokala maten. En viktig fråga i samband med matlandet är att få fram vad kunderna tycker och tänker. När och för vad är kunden beredd att öppna sin plånbok?

Så här går det till

För att fler ska ha möjlighet att både föra fram sina synpunkter och ta del av andras om Matlandet ska vi prova ett nytt upplägg. På eftermiddagen onsdag den 20 november kommer vi att kunna delta i konferensen, följa presentationer och diskussioner, genomföra workshops. Det speciella är att vi har möjlighet att göra detta ifrån Länsstyrelsen i Jönköpings län. Vi kommer att vara uppkopplade till konferensen samtidigt som vi har möjlighet att diskutera med varandra.

Har du möjligheter och lust att avsätta en eftermiddag i november för att vara med och ge ett småländskt perspektiv på utvecklingen för att bli en matnation och ett besöksmål att räkna med är du varmt välkommen till Länsstyrelsen. Hör gärna av dig med synpunkter. ■

Viltkött

– en resurs i Matlandet

För att utveckla handeln med vilt som mat får Svenskt Viltkött KNF Ekonomisk förening möjligheter att till den 1 februari 2014 ta fram branschriktlinjer för hur ett godkänt slakteri kan vara utformat. Man ska också arbeta fram hur jägaren ska hantera det fällda viltet vid leverans till anläggningen.

Text: Monika Gustafsson, telefon 036 39 51 98, e-post monika.gustafsson@lansstyrelsen.se

Få vilthanteringsanläggningar

Ett hinder för att öka tillgången på kontrollerat viltkött kan vara att avståndet till en vilthanteringsanläggning är för lång för jägaren. Det finns för få anläggningar. Ett förslag till förbättring är att etablera uppsamlingscentraler som kan underlätta leverans till själva vilthanteringsanläggningen. 107 anläggningar (2012) har svarat i en enkät att de har kapacitet att slakta till exempel fler vildsvin.

Efterfrågan och kunskap

Det är inte helt enkelt att få tag på olika sorters eller specifika delar av viltkött i affären. Finns de, så har de ofta en undanskymd plats i någon frysk. Med en förbättrad tillgång och större efterfrågan kan det exponeras bättre bland alla andra köttalternativ.

Har dagens konsumenter kunskaper om hur man hanterar vilt? Viltkött är en mager råvara som behöver hanteras varsamt så det inte blir för torrt under tillagningen. Ett bra sätt att komma igång med att laga smakrika måltider med vilt är att göra det under den tid då det finns god tillgång på bär och svamp, eftersom de smakmässigt kompletterar varandra på ett utsökt sätt.

Med en Muurikka kan man ha en stunds trevlig matlagning över öppen eld. Här är det Pulled Pork ("dra flösk") av vildsvin och lite rådjur som fräser i pannan tillsammans med gul lök.

Vildsvinsrecept

Charles Emil Hagdahl (1809-1897) anses som den moderna matlagningens fader i Sverige. I sitt verk har han samlat 3 000 recept.

” De mest ansedda delarne af vildsvinet äro i första rummet huvudet, som värderas högt, vidare fram- och bakdelarne, hvilka, såsom marinerade och stekta, äfven intaga en aktningssjudande plats.”

I kokboken har Hagdahl recept på vildsvinsstek av ”lårstycke eller bringa”. Det och många andra av recepten kan användas än i dag, men tillagningen kanske inte längre sker över öppen eld.

2010 gav ICA AB ut en bok med Sveriges nya landskapsrätter. Till ny landskapsrätt för Småland framröstades Honungsglaserad vildsvinsstek. I receptet används en kilobit av karréen, som tillagas på låg värme i lergryta. Blir utsökt gott kan jag lova! Sök receptet hos ICA eller Tasteline och testa själv. ■

Vi tar hjälp av forskningen

Vilka faktorer har gjort att den småskaliga lokala produktionen kommit längre i andra länder? Vill vi ha samma goda utveckling, vad behöver vi då lära oss mer av? Södertörns Högskola har under flera år forskat kring vad som gynnar utvecklingen av landsbygden. Nu har vi möjlighet att ta till oss och att börja tillämpa, de lärdomar som Södertörns Högskola lyfter fram i arbetet med ”Gastronomiska regioner som verktyg för att främja tillväxt på landsbygden”.

Text: Monika Gustafsson, telefon 39 51 98, e-post monika.y.gustafsson@lansstyrelsen.se

I våras genomförde vi ”Smakrika Småland – Det goda livet”, ett inspirationsmöte för att visa på våra förutsättningar att etablera en gastronomisk region. Paulina Rytkönen, forskare på Södertörns Högskola, beskrev arbetet de bedriver för att stödja landsbygdsutvecklingen.

Förslag till metod

Arbetet kan göras i fyra steg. Första steget är att identifiera våra resurser och strukturer. Därefter följer det mer intensiva och omfattande arbetet med själva etableringsfasen. Där dras riktlinjer upp för den önskade långsiktiga utvecklingen. Den delen har vi inte riktigt uppnått i tidigare satsningar för mat och turism. Det tredje steget är en marknadsfas för att utveckla produkter och tjänster. Det handlar också om att lansera produkterna och tjänsterna. Det sista steget i metoden

är att långsiktigt bygga vidare för att uppnå en hållbar gastronomisk region, det vill säga man måste ha återkommande kvalitetssäkring och naturligtvis vidareutveckling av de delar som vi vill ska locka kunder och besökare till vårt Smakrika Småland.

Ta tillvara goda idéer

Forskningens framsteg är viktiga för oss, men för att det ska bli konkret i den affärsmässiga vardagen behöver vi exempel på hur man kan göra. Utbyte med andra är därför en viktig byggsten. Möjligheter att ta del av framgångsrika idéer kan man få genom att åka upp till Saerimmers Idé- och kunskapsforum om mathantverk i Östersund den 8 – 10 oktober. På närmare håll kan vi inspireras av Smaka på Östgötamat i Linköping den 11 – 12 oktober. Hör gärna av dig med dina goda idéer! ■

7 år sedan sist

Nu är det dags att ta fram ett nytt landsbygdsprogram. Hur vill vi att landsbygden i Jönköpings län ska utvecklas? Förra gången det begav sig var 2006. Då arbetades en genomförandestrategi fram för nuvarande landsbygdsprogram. Inför kommande programperiod kommer den strategiska inriktningen kallas handlingsplan. Planen ska tydligt beskriva hur de pengar som finns i landsbygdsprogrammet på bästa sätt ska användas för att utveckla landsbygden i Jönköpings län.

Text: Jennie Bengtsson, telefon 036-39 52 88, e-post jennie.bengtsson@lansstyrelsen.se

Just nu pågår ett intensivt arbete med att förbereda inför kommande programperiod för landsbygdsprogrammet 2014-2020. Arbetet med att ta fram en handlingsplan började i våras och under sommaren och början av hösten har olika aktiviteter anordnats för att Länsstyrelsen ska få in så mycket synpunkter som möjligt. Gensvaret har varit stort och vi hoppas på att ännu fler vill engagera sig och berätta om alla erfarenheter de har från sin bygd som de verkar och bor i.

Som ett första steg lämnades en SWOT-analys in till landsbygdsdepartementet i mitten av september. SWOT-analysen innehåller beskrivningar av landsbygdens styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

Tidsplanen är att handlingsplanen ska vara färdigställd vid årsskiftet. Under hösten kommer vi anordna aktiviteter för att få in synpunkter. Men ni är välkomna att höra av er till oss även utöver aktiviteterna.

Kontaktpersoner (e-post förnam.efternamn@lansstyrelsen):

Nina Elmsjö, telefon 036- 39 52 94

Jennie Bengtsson, telefon 036- 39 52 88

Leida Sergo, telefon 036- 39 52 21

Lars Sandberg, telefon 036- 39 52 23

Foto: Smålandsbilder

Länsstyrelsen har under året haft olika aktiviteter kring ängens natur- och kulturvärde, skötsel och skönhet. Artikeln visar ett axplock av vad vi har sett och gjort.

Ett år med ängen

Text: Lone Möller, telefon 036-39 52 06, e-post lone.moller@lansstyrelsen.se

Att vårda en äng är ett åtagande som innebär mycket arbete. Men ängen ger också mycket tillbaka - en blomsterprakt, fjärilar och många andra insekter samt inte minst en länk bakåt till en tid då ängen var navet omkring vilket hela jordbruket kretsade.

För 2500 år sedan blev klimatet bistert och det blev nödvändigt att ställa in djuren över vintern. För att få vinterfoder startade ängsbruket. Vid den tiden kom också järnet till Sverige och människan kunde smida vassa verktyg för att skära gräs. Från början slog man naturligt fuktiga marker, översvåmningsmarker kring åar och sjöstränder men för cirka 1000 år sedan började även ängar på fastmark

slås, det vi idag ofta förknippar med en äng.

När svedjebruket upphörde och bonden blev bofast ökade behovet av gödsel och av ängsmark. "Äng är åkers moder", är ett gammalt ordspråk som talar om att arealen äng avgjorde hur många djur man kunde hålla liv i över vintern och i förlängningen hur mycket åker man kunde gödsla. När vi fick gödsel i påse tappade ängen sin ekonomiska betydelse, vinterfoder började odlas på åkermark och ängsbruket upphörde nästan helt. Den ängsareal som sköts idag är endast någon promille av den som fanns för cirka 100 år sedan.

Fagning i Holmen, Habo

Blomstervandring i Börsebo, Hjärleved

Fagning

I den tidiga våren, när vitsipporna just slagit ur och lyft upp de nedfallna löven, börjar ängens år. Nedfallna kvistar, fjolårslöv och torrt gräs måste räfsas ihop för att släppa ner sol och värme till marken och underlätta den kommande slåttern. Det är ju inte roligt att fastna med lien i björkkvistarna. Detta kallas fagning.

Blomsteräng

Nu sköter sig ängen själv under några månader. Då är det dags att riktigt njuta av ängens blommor. Ängen i Börsebo hyser rariteter som fältgentiana, slätterfibbla och orkidén tvåblad.

I Västra Fagerhult är ängen lite fuktigare och där växer slätterblomma och granspira. I Holmen finns bland annat ängsskallra, svinrot och slättergubbe.

Liekurs

I mitten av juli var det dags för en kurs i att slå med lie. Kursdeltagarna fick lära sig att klara av alla förberedelser för att slåttern ska gå så smidigt som möjligt: hitta rätt orv, jordlägga liebladet för att få rätt vinkel mot marken, slipa och att lära sig hålla lien skarp. Med lite teknikträning ovanpå detta går slåttern som en dans och ingen får ont i ryggen lovar kursledaren Kjell Gustafsson.

Slätter

Årets slättergille i Västra Fagerhult inföll under sommarens varmaste dag, så det blev en ganska svettig historia. På släta ytor fungerade slätterbalken bra men i de besvärliga partierna är lien att föredra. Det är viktigt att använda ett redskap som skär eller klipper av växterna. Då blir höet lättare att samla ihop och det blir inget växtmaterial kvar i ängen. Röjsåg med snöre finfördelar växterna och lämnar kvar mycket näring. Det är inte så bra eftersom det är just de näringsfattiga förhållandena som gynnar mångfalden av växter och den rika blomningen.

”Tokigt resonerat” skulle dåtidens bonde tyckt. För vem vill egentligen ha magra marker. I stället försökte man öka näringshalten genom att till exempel hamla lövträd och bryta upp små tillfälliga åkrar (lindor) i ängsmarken. Men det är tack vare att ängarna magrats ut under århundraden som vi idag kan njuta av deras rikedom på växtarter. Det största hotet mot de kvarvarande ängarna, och betesmarkerna med för den delen, är vid sidan av utebliven hävd att de tillförs näring, det gäller även kväverik nederbörd.

Efterbete

Så snart det börjar växa i ängen igen ska korna släppas in på efterbete. Korna trampar ner ängsblommornas fröer när klövarna gör små blottor i grässvålen och hjälper på så sätt till att sprida växterna. Det gynnar även nästa års växtlighet eftersom det inte blir kvar något torrt gräs till nästa år. ■

Gammal och ny teknik i Västra Fagerhult

Livskraftiga familjer på landsbygden

Foto: Smålandsbilder

Varje år kommer många nyanlända familjer till Sverige. En del av dessa bor i mindre orter och på landsbygden, så också i Jönköpings län. Det är av stor vikt att integrationen blir så bra som möjligt för att alla ska känna sig som en del av samhället och samhällsbyggandet. I en ny förstudie med initiativ från ideella organisationer kommer man söka vägar till en bättre livsmiljö för familjer på landsbygden.

Text: Emanuel Schmit, telefon 036-39 52 25, e-post emanuel.schmit@lansstyrelsen.se

Individuell Människohjälp (IM) i samarbete med Rädda Barnen, kommer i höst att göra en förstudie bland nyanlända familjer på landsbygden inom kommunerna Vetlanda, Sävsjö, Nässjö, Aneby och Eksjö där kommunerna även är samarbetspartners. Projektmedel har beviljats från Länsstyrelsen genom landsbygdsprogrammet och regionala tillväxtmedel.

Målet med förstudien är att synliggöra eventuella behov och få kunskap om familjernas levnadssituation på landsbygden. Genom ny kunskap kan nya metoder utvecklas, samt aktiviteter utformas i samarbete med olika

aktörer för att möjliggöra en bättre integration.

Pernilla Delfelt som är initiativtagare på IM säger att ”Vi tror att familjerna själva är stora kunskapsbärare i sitt nya hemland, och det kanske inte tas tillvara i tillräckligt stor utsträckning i dag. Att själv få berätta om sina erfarenheter och påverka bidrar till att delaktigheten ökar, och skapar grogrund för en bättre integration”.

Kontakta gärna projektledaren Evelina Linden för frågor om projektet, telefon 0382-307 95 eller e-post evelina.linden@manniskohjalp.se. ■

Smålands Turism skapar rubriker i hela Europa

Ett stort genomslag med förhållandevis små insatser uppnås med ett gott PR-arbete. Smålands Turism har på sina prioriterade marknader Danmark, Tyskland och Holland arbetat upp ett stort nätverk med journalister inom både dags- och månadspress. Men det är inte bara tidningar utan även TV-kanaler och radiostationer från olika håll i Europa som genererar stort genomslag på marknaderna.

Text: Lena Larsson, VD Smålands Turism AB, telefon 036-35 12 70

Foto: Smålandsbilder

Visningsresor i länet

Smålands Turism bjuder in journalister till visningsresor i länet, lägger upp program och avtalar med olika företag om aktiviteter, boende och mat. Vi är med vid genomförandet av resorna för att ge information, även om det som inte ryms inom programmen. Ibland är det mindre grupper av journalister som kommer och ibland kommer journalister på egen hand för att uppleva vårt län. Efter besöken följer vi upp resultaten och återkopplar till våra samarbetspartners.

2012 års pressaktiviteter genererade innehåll motsvarande 40 miljoner kronor bara på den danska och tyska marknaden. Vi kunde räkna in över 1 000 olika artiklar som handlade om upplevelser och aktiviteter i vårt län. Flera av våra landsbygdsföretag får genom våra aktiviteter en strålände möjlighet att synas ute i bruset på marknaderna.

I år har vi redan haft en hel del journalister på besök och fler kommer under hösten. Tidningar Politiken, Berlinske Tidene och Dansk Golf, från Danmark, har bland annat besökt Nystedts Husky, Åsens by, Kleva Gruva, Eksjö gamla trästad, EM-venture, Store Mosse, Mariannelund, Gunillaberg, Wallby säteri, Ryfors.

Trevliga småländska inslag

Extra trevligt inslag var när vi stod värd för "Swedish Culinary Academie" i juni då vi tog emot matjournalister och bloggare från Ryssland, Tyskland, Danmark, Spanien, Österrike, Holland

och England och presenterade våra kulinariska reseanledningar. Tommy Myllimäki visade prov på småländsk mat i världsklass, Gränna polkagriskokeri berättade storyn om Amalia och visade upp sin kokkonst, Eksjö bjöd på "Swedish fika" och gruppen fick lära sig hur man gör isterband och bakar äkta småländsk ostkaka.

Ett annat inslag har varit journalister som följt några av de internationella deltagarna i årets upplaga av VM i Polkagrisbakning. Tysk radio direktände från tävlingen, men vi tog även med dem ut i länet. Det resulterade i inslag från både Eksjö, Värnamo och Vaggeryd.

Smålands Turism är också inne och nosar på den spanska marknaden, nu när vi har direktflyg från Girona. Den 10 – 12 juni arrangerade vi en gruppresa för resejournalister och bloggare från Spanien. Naturaktiviteter var det stora inslaget i programmet.

59 journalister har hittills visats runt och ytterligare 6 journalister är på väg hit. Dessutom har vi planerat för aktiviteter i samband med Smålands Kulturfestival i november månad.

Nu väntar vi ivrigt på resultaten i form av nya artiklar och bilder i dessa Europas skyltfönster. En del har redan levererat och alla understryker att vår del av Småland är en fantastisk plats på jorden – att besöka och att leva i. ■

Smålands Kulturfestival

Efter en succéartad start i fjol är det snart dags för andra upplagan av Smålands Kulturfestival. Den 31 oktober – 3 november möts landsbygdens unika miljöer med det bästa av storstadens kulturutbud. Här möts konstformer, internationella stjärnor och lokala stoltheter i en skön blandning – just när vi som bäst behöver det!

Text: Susanne Rydén, projektledare och konstnärligt ansvarig

När idén till Smålands Kulturfestival föddes för drygt två år sedan, var det just kombinationen av landsbygd och kultur som var utgångspunkten.

Som initiativtagare ville jag se ett nätverk som fängade upp all fantastisk kreativitet på landsbygden, som sträckte sig över läns- och kommungränser och som förenade både konstformer, kultur- och näringsliv. Att förlänga turistsäsongen och samtidigt stärka Smålands plats på den internationella kulturkartan, blev målet.

Idén fick gehör och tack vare ekonomiskt stöd från landsting och tre leaderområden kunde första festivalen projekteras. Redan innan genomförandet skrev både svensk och utländsk press om ”den årligen återkommande kulturfestivalen i Småland”. Så härligt det kändes när publikens respons överträffade alla förväntningar och vi fick mandat att fortsätta utvecklingen!

Nu står årets festival för dörren och i ombyggda lador, i möbelfabriker, på herrgårdar och värdshus, i små medeltida kyrkor och ute i naturen planeras arrangemang där vi på nytt möter våra artister på ett nära och personligt sätt.

Konserter, utställningar, föredrag, litterära salonger, smakverkstäder, nyskapande föreställningar och mycket mer, fyller sju Smålandskommuner med värme och ljus under Allhelgonahelgen. Vi vill erbjuda

SMÅLANDS
KULTURFESTIVAL

Smålands Kulturfestival drivs som en ideell förening, vilken samverkar med kommuner, kulturinstitutioner, turistnäring och näringsliv.

Organisationen har erhållit ett tvåårigt kulturpolitiskt uppdrag av Landstinget i Jönköpings län, samt stöd för landsbygdsutveckling av Länsstyrelsen i både Jönköpings och Kronobergs län.

Smålands Kulturfestival

Var? På landsbygden i Alvesta, Jönköping, Sävsjö, Vaggeryd, Vettlanda, Värnamo och Växjö kommuner

När? 31 oktober till 3 november

Hur? Besök www.smalandskulturfestival.se för program, information och biljetter

arrangemang för alla åldrar och intresseområden, men också ge chansen att upptäcka nya favoriter. Genom oväntade kombinationer vill vi väcka en nyfikenhet som är så stark, att man faktiskt inte kan låta bli att ta del av utbudet.

Festivalens kanske mest udda kombination är mötet mellan svarv och piano. I Lädjas lilla snickerimagasin utanför Lammhult får vi uppleva Sveriges främsta svarvare Ulf Jansson, när han till pianisten Kerstin Janssons ackompanjemang låter spånen från svarven bilda långa berättelser. På Hooks Herrgård spelar hela kammarorkestern från Växjö Musica Vitae levande musik till fredagsbion och till Swedeses möbelfabrik hälsar vi Sveriges första och enda kvinnliga magiker Malin Nilsson, välkommen att

Foto: Smålands Kulturfestival

förtrolla vår torsdag.

Vi lyfter kombinationen natur och kultur med en ”tur till Tenhult”. Här och på flera andra platser utmed årets kulturslingor blandas konst, musik, mat och hantverk i ett heltäckande arrangemang för hela familjen. På Wallby säteri står också familjen i fokus när lokala Näverlundadalens teaterförening möter Romeo&Juliakören och vi upplever dem lika nära som gästerna på Nobelfesten.

Det kollektiva resandet och Smålands historia får ett alldeles speciellt fokus när populärhistorikern och ”På Spåret”-segraren Dick Harrison blir vår ciceron ombord på det chartrade Krösatåget mellan Jönköping och Alvesta. Tage Andersen öppnar upp sitt Gunillaberg med inbjudande eftermiddagssalonger i skenet av levande ljus och överallt återfinns småländska råvaror och lokala matproducenter som en röd tråd.

Till lilla byn Hjälmseryd kommer världskända stråkensemblen I Salonisti från Titanicfilmen och tillsammans med Vilhelm Moberg och Stina Ekblad ger de röst åt den småländska utvandringen. Världsmusik, och hantverk, småländsk design och formgivning med globala framgångar tillsammans med reflektioner över en hållbar värld är andra vinklingar som vävs in i årets program, där du som besökare får möta kultur i nya miljöer under dygnets alla timmar.

Vi hälsar varmt välkommen till fyra dagar fyllda med härliga upplevelser på hemmaplan! ■

Satsningar från Jönköpings län tävlar om Ullbaggarna!

Nu står det klart vilka satsningar som slutnominerats till finalen på årets Landsbygdsgala. Tre satsningar från Jönköpings län är med i kampen om Ullbaggarna.

Text: Malin Lennartsson, telefon 036-39 50 25, e-post malin.lennartsson@lansstyrelsen.se

Segraren i respektive klass utses av en nationell jury. Ullbaggarna delas sedan ut vid Landsbygdsgalan den 26 november på Berns salonger i Stockholm. Syftet med landsbygdsgalan är att visa all kreativitet och företagsamhet som finns på landsbygden och som bidrar till att uppfylla målen i det svenska landsbygdsprogrammet. De som har nominerats har sökt och fått stöd från landsbygdsprogrammet. Ullbaggevinarna får varsin ullbagge i gjutjärn designad av Peter Gadh.

De som representerar Jönköpings län och har chans att vinna i sin kategori är:

Axtorp Sunhouse - Årets landsbygdsföretagare

Karin och Tommy Abrahamsson är lantbrukarparet som har tänkt i helt nya banor och skapat ett tropiskt solparadis med en palmkantad sandstrand inuti en

ombyggd ladugård. I Axtorp Sunhouse utanför Sandhem erbjuder de uppiggande ljusterapi och njutning i 35-gra dig värme till ljudet av vågornas brus. Ladugårdens innerväggar har tapetserats med fototapet av en palmkantad havsstrand, nio ton tvättad sand har köpts in till en 65m² stor sandstrand och en del av innertaket har höjts för att ge plats åt sollamporna som skapar den tropiska värmen. Här finns möjlighet för besökarna att sticka fötterna i sanden, luta sig tillbaka i solstolarna och njuta av solljuset.

Projekt Remida - Årets Miljösatning

Projektet har organiserat ett kreativt återanvändningscenter som bygger på samarbete mellan näringslivet och förskolan i Vaggeryds kommun. En lokal på 380m² har iordningställt där företagen i området lägger undan lämpligt spillmaterial för att inspirera och exponera. Tillsammans med sina lärare får förskolebarnen sedan hämta och skapa nya kreaturer av spillmaterialet. Genom återanvändningen får barnen tidigt en ökad miljömedvetenhet och de lär sig att maximera nyttan av begränsade resurser. Samtidigt stärks barnen i sitt kreativa skapande.

Startgas, vi tändar på din idé - Årets Leader

Startgascheckarna från Leader Mitt i Småland är en möjlighet för den som vill komma igång med ett nytt företag. Checkarna har bidragit till att både bibehålla och öka den lokala

Tommy och Karin Abrahamsson har byggt ett tropiskt solparadis. Foto: Axtorp Sunhouse

En stor konservburk från centralköket, de används både till att bygga med, men också att ha på huvudet. Hur låter min röst när jag pratar i en burk? Har du prövat att prata med en konservburk på huvudet? Rösten blir anorlunda och det väcker frågor hos barnen att arbeta vidare med! Foto Remida.

servicen genom nya verksamheter och arbetstillfällen på landsbygden. Genom att stödja nyskapande idéer hos både enskilda personer samt nätverk, bestående av befintliga företagare, har projektet hittills stimulerat till 27 nya företag, 21 nya arbetstillfällen och flertalet nya produkter på landsbygden inom leaderområdet.

Mer information

Läs mer om Landsbygdsgalan och de nominerade på Landsbygdsnätverkets webbplats, www.landsbygdsnatverket.se ■

Särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet

Text: Marielle Gustafsson, telefon 036-39 52 83, e-post marielle.gustafsson@lansstyrelsen.se

Inventering

För tillfället pågår inventeringar av särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet i Jönköpings län. I vissa kommuner kommer inventeringen att pågå till och med våren 2015. Genom ett samarbete mellan Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen kommer inventeringar av skyddsvärda träd att utföras i Nässjö, Sävsjö, Värnamo, Vaggeryd och Gislaveds kommuner.

Inventeringen i länet har pågått sedan år 2006 och hittills har cirka

80 000 träd inventerats.

Arbetet med att inventera skyddsvärda träd genomförs med anledning av "Åtgärdsprogram för skyddsvärda träd i kulturlandskapet" som har fastställts av Naturvårdsverket år 2012. Med skyddsvärda träd avses jätteträd, hamlade (beskurna) träd, träd med håligheter, döda träd, mycket gamla träd och alléträd. Skyddsvärda träd utgör hemvist för ett hundratal sällsynta svamp-, växt- och djurarter.

KARTA ÖVER SKYDDSVÄRDA TRÄD

På Länsstyrelsens webbplats finns en karta över de skyddsvärda träd som har inventerats hittills. Kartan uppdateras en gång i veckan. www.lansstyrelsen.se/jonkoping,

huggning och restaureringshamling kan utföras av upphandlade entreprenörer.

För att vara berättigad till ersättning måste följande krav uppfyllas:

- Trädet måste vara skyddsvärt enligt Länsstyrelsens definition
- Träden måste stå i anslutning till odlingslandskapet
- Träden får inte stå på mark med miljöstöd
- Om markägaren inte accepterar att någon annan utför skötselåtgärderna får markägaren genomföra arbetet själv (gäller ej beskärning)
- Markägaren måste ha f-skattesedel
- Om markägaren accepterar att någon annan utför åtgärderna kommer de att utföras av upphandlad entreprenör
- Det ska hållas fritt runt träd som har frihuggits i minst 5 år
- Trädet ska finnas kvar i minst 5 år
- Träd som restaureringshamlas ska hamlas igen efter 4- 5 år

Åtgärderna bidrar till att skyddsvärda träd får finnas kvar i landskapet och att förutsättningarna både för träden och de arter som är beroende av dem förbättras. ■

Att skydda sin tamboskap mot stora rovdjur

Våra stora rovdjur (varg, lo, björn och kungsörn) angriper emellanåt tamboskap. Främst är det fårbesättningar som drabbas. Om det finns en risk för att bli drabbad av ett rovdjursangrepp så rekommenderar vi att du skyddar dina djur med förebyggande åtgärder. Merparten av rovdjursangreppen sker i gryningen eller skymningen och ökad tillsyn vid dessa tidpunkter är sannolikt en av de mer effektiva åtgärderna. Men det är även en av de dyraste och mest arbetskrävande!

Text: Hämtad från broschyren "Stora rovdjur i södra Sverige", Länsstyrelsen i Örebro, viltskadecenter
Kontakt: Linda Griffiths, telefon 03-39 52 60, e-post linda.griffiths@lansstyrelsen.se

En mindre arbetskrävande men effektiv metod är att sätta upp ett rovdjursavvisande stängsel som Länsstyrelsen kan ge bidrag för. Mot varg fungerar ett femtrådigt elstängsel bäst. För lodjur anses det bästa stängslet vara ett vanligt fårnät kompletterat med två eltrådar. Det sistnämnda stängslet fungerar även bra mot varg och björn. Ofta kan det räcka med att komplettera befintligt fårstängsel med två eltrådar där nedersta tråden är mellan 20-30 cm ovan marken och andra tråden är placerad cirka 10 cm ovan nätet. En varg hoppar ogärna över ett stängsel utan föredrar att krypa under eller igenom det. Rovdjursangrepp på får är vanligast och skador på nöt och häst är sällsynt varför bidrag till stängsling främst ges till skydd av får.

För att stängslet ska fungera så effektivt som möjligt så bör du följa vissa riktlinjer som Länsstyrelsen har. Om angrepp mot tamdjur redan har

skett så finns det olika åtgärder att ta till. Ett av dem är uppsättning av så kallat lapptyg. Det är en lång lina med tyglappar som sätts upp runt besättningen på utsidan av det ordinarie stängslet. Effekten är tidsbegränsad men erfarenheten visar att vargar inte vågar passera lapptyget på i genomsnitt sex veckor. Variationen mellan olika vargindivider är dock stor och

Paragraf 28

Från den 1 juli 2013 ska den som dödar ett rovdjur för att freda sina tamdjur anmäla det till Länsstyrelsen. Tidigare anmäldes det till Polisen men harnu ändrats i och med Jaktförordningens paragraf 28.

Förändringen innebär att Länsstyrelsen kommer att göra en första bedömning och om det finns misstanke om brott ska Länsstyrelsen anmäla det till Polisen. Den som dödar ett rovdjur för att freda sina tamdjur måste tänka på att man måste försöka att skrämma iväg rovdjuret först samt att angreppet måste vara pågående eller omedelbart förestående. Det är tamdjursägare eller vårdare som har möjlighet att använda sig av paragraf 28.

Foto: Smålandsbilder

alla individer reagerar olika. För mer information om förebyggande åtgärder, besök Viltskadecenters hemsida, www.viltskadecenter.se.

Om man misstänker att ett rovdjur har angripit ett tamdjur bör bytet täckas över och lämnas orört på platsen, varpå Länsstyrelsen kontaktas för en besiktning. Besiktningen är kostnadsfri och är en förutsättning för att kunna få ersättning för skadan om den bedöms vara orsakad av ett rovdjur. Även om du har hittat spår eller sett ett rovdjur kontakta en av våra besiktningsmän. Du kan även rapportera dina observationer på rovobs.se eller skandobs.se.

Kontakta Länsstyrelsen i Jönköping för rådgivning eller för att ansöka om stöd för att sätta upp rovdjursavvisande stängsel. ■

Nationell Kräftkonferens

Kräftor är idag en viktig pusselbit för olika typer av näringar på landsbygden. Näringsverksamhet med koppling till kräftor har stor potential att fortsätta utvecklas.

27-28 november hålls en Nationell Kräftkonferens på Elite Stora Hotellet i Jönköping. Konferensen startar med gemensam lunch klockan 12. Arrangörer är Länsstyrelsen i Jönköping, Fiskevattenägarförbundet, Havs och vattenmyndigheten samt SLU-Aqua.

Konferensen belyser och behandlar förvaltning, bevarande och utveckling av landsbygdsresursen kräftor ur ett flertal aspekter. Inte minst presenteras förbättrade råd och riktlinjer för bättre förvaltning av såväl signal- som flodkräftbestånd.

Företag och andra intressenter har möjlighet att ställa ut intressant kräftfisketmaterial i anslutning till konferenslokalen.

Anmälan och mer information finns på Länsstyrelsens webbplats, www.lansstyrelsen.se/jonkoping ■

Träffar om naturbetesmarker

När man pratar om betesmarker tänker nog de flesta på hur de ser ut när man åker genom landskapet, kanske en slänt med några träd och ett par fridfullt betande kor. Men en betesmark, och skötseln av den, är så mycket mer än bara det man ser vid första anblicken, vilket ni som sköter dessa värdefulla marker så väl vet. Det handlar om allt från stängsling till tidpunkt för betessläpp, säker djurhantering, betestryck, röjningsbehov med mera. Ett flertal av dessa aspekter belystes vid ett par aktiviteter i länet under maj och juni månad.

Text: Britta Lidberg, telefon 036-39 54 07, e-post britta.lidberg@lansstyrelsen.se

I slutet av maj välkomnades vi med härligt väder till Lena och Ingemar Ahnstedt på Ekhamra gård, Hägatorp. På en rundvandring med sex olika stationer fick nyfikna besökare veta mer om djurskydd, natur- och kulturvärden i betesmarker, stängsling, regler för jordbruksstöden, nötproduktion och lammproduktion. Utöver det fanns fika till försäljning och möjlighet att diskutera gårdens lantbruk

med Lena och Ingemar. Inte minst den satsning de gjort med solceller på ligghallens tak var föremål för stort intresse.

Därefter följde fyra fältvandringar i början av juni, två vardera med tema nöt respektive får. Under kvällarna diskuterades markernas värden för landskapsbilden, kulturhistorien, den biologiska mångfalden med mera och även vad man bör tänka på när man

Birgit Fag från Hushållningssällskapet under fältvandringen hos Erik och Anna Thorén, Ulås.

håller nötkreatur eller får på bete. Inte minst hur man undviker parasiter och hur en bra betesplanering ser ut. De lantbrukare som vänligt tog emot oss presenterade också sina gårdar och delade med sig av sina erfarenheter. Just utbytet av erfarenheter och kontakter som knyts under kvällen mellan deltagare är en viktig del av träffen, kanske till och med den viktigaste.

För att öka intresset för att sköta betesmarker och skog på ett bra sätt ordnade LRF en inspirationsdag i slutet av juni dit markägare i Östra Vätterbranterna bjöds in. Representerade från ett flertal organisationer, myndigheter och företag var representerade och åhörarna fick lära sig mer om bland annat historiska kartor och insekter i naturbetesmarker. Ett syfte med träffen var också att få markägare som inte själva brukar sina marker medvetna om lantbrukarnas situation

MINSKAT PARASITTRYCK FÖR NÖT

Se framförallt till att förstaårsbetarna får ett parasitfritt bete genom att:

- Låta hästar eller får beta av först.
- Slå gräset en gång och låt marken vila i ca tre veckor innan betessläpp.
- Glöm inte att även rastfällor utanför lagårdar får ett högt parasittryck som påverkar till exempel dikalvar. Plöj upp om möjligt eller beta av med annat djurslag!
- När torka följs av mycket nederbörd - flytta gärna djuren till nytt bete eftersom de annars riskerar angrepp av leverflundra.
- Om ung djuren hostar efter ansträngning, ser "tufsiga ut" eller har för låg tillväxt - kontakta veterinär.

Sanna Soleskog, agronom och mjölkbonde.

vad gäller till exempel ekonomi samt vilken nytta de gör genom att hävda landskapet. Med en ökad förståelse följer förhoppningsvis även ett ökat intresse för att arrendera ut marker. ■

MINSKAT PARASITTRYCK FÖR FÅR

Hos fåren är det främst lamm på bete som drabbas av parasiter. Vid ett högt parasittryck växer lammen ofta sämre. De kan få diarré, hosta, blodbrist och till och med dö. Du kan minska parasittrycket för beteslammen:

- Ta träckprov på tackorna strax innan betessläpp. Avmaska före betessläpp om provet visar på för stor mängd parasiter.
- Släpp inte ut de nyfödda lammen i rastfällan där tackorna vistats under vinterhalvåret. Lammens första bete bör vara en hage där det inte gått några får under föregående år. Har du inga sådana hagar bör du försöka släppa lammen där det inte funnits några lamm efter midsommar.
- Släpp fränskilda lamm där det inte funnits några får alls under året. Det kan till exempel passa bra att släppa fränskilda lamm där du skördat vall tidigare under året.
- På åkrar där du skördat vallfoder minskar mängden parasiter. Parasiterna överlever inte i hö eller ensilage.
- Att alternera med andra djurslag på betet minskar oftast mängden parasiter för fåren. Observera att både nötkreatur och får drabbas av stora leverflundran.
- Byt bete när det börjar regna efter en torrperiod.
- Ständig tillgång till bra bete, helst 4 – 8 cm högt, ökar lammens motståndskraft mot parasiter.

Om lammen brukar växa mindre än 6 kg per månad bör du göra en betesplan. I denna skriver du ner var och när djuren ska beta för att minimera parasittrycket. Ta gärna hjälp av någon erfaren person. Kanske behöver du också be en veterinär hjälpa dig att upprätta ett träckprovtagningsprogram som anpassas till just din gård.

Birgit Fag, Hushållningssällskapet Jönköping

PRIORITERING:

Klimat, innovation, kunskap

Nästa Landsbygdsprogram startar under 2014 och ska pågå till 2020. Målen som ska uppnås ska stötta en smart, hållbar och inkluderande tillväxt i Jönköpings län och i andra regioner runt om i Europa. Därav är utformningen väldigt mycket upp till de olika medlemsstaterna i EU men också som i vårt fall kopplad till länets förutsättningar. Det är de lokala förutsättningarna som ska tas till vara.

Text: Leida Sergio, telefon 036-39 52 21, e post leida.sergo@lansstyrelsen.se
Foto: Smålandsbilder

Det som är gemensamt inom kommande landsbygdsprogram är att satsningar på ett konkurrenskraftigt jordbruk, hållbar förvaltning av naturresurser, klimatåtgärder och en territoriellt balanserad utveckling av landsbygdsområden ska vara fokus. Hur det ska göras beror på vad vi redan gör idag, vad det finns för intresse och kunskap att använda och vad som ska prioriteras när budgeten ska användas den målinriktat.

De övergripande prioriteringarna blir satsningar för minskad klimatpåverkan och klimatpositiva insatser. Genomgående så kommer även innovativa lösningar och produkter och

tjänster att vara prioriterat. Kunskap som finns och skapas ska tas tillvara och spridas.

Klimat är ett centralt tema

Eftersom jordbruket och skogsbruket påverkas av klimatet och kan bidra till klimatsmarta lösningar är klimatet ett centralt tema. Livsmedelsproduktion och produktion av skogsråvara har idag kopplingar både till produktionen av livsmiljöer för att gynna biologisk mångfald och energimarknaderna. Hur vi väljer att bruka marken, vad vi gör med det som produceras och hur lönsamheten kan öka hos företag inom de gröna näringarna måste vara kopplat

till klimatutmaningarna för att det ska utvecklas en långsiktig hållbarhet för landsbygdens aktörer.

Innovationspartnerskap, kunskapsutbyte och samarbete

Innovationspartnerskap mellan de gröna näringarna och forskningsprojekt och de som vill använda de innovativa lösningarna kommer att vara en möjlighet. Pilotprojekt inom miljö- och energiområdet kan komma att användas för att sprida goda exempel. Innovativa lösningar kan vara att tänka nytt kring service på landsbygden och ta tillvara på idéer som löser lokala behov.

Kunskapsutbyte kan ske på många sätt och ge möjligheter att lära av andras erfarenheter. Allt från nätverk kopplade till innovationspartnerskapen och studiebesök och utbytesresor kan gynna lärande och inspirera till utveckling av nya och befintliga metoder, tjänster och företag.

Samarbete är ett av verktygen för att skapa projekt kring de övergripande prioriteringarna. Sådana samarbetsprojekt på landsbygden kan bli aktuellt inom flera inriktningar inom landsbygdsprogrammet. För att lotsa goda idéer till samarbetspartners eller finansieringsmöjligheter för att nå målen om en smart, hållbar och inkluderande tillväxt på ett effektivt sätt så kommer också landsbygdsprogrammet att samarbeta med regionalpolitikens, havs- och fiskefondens samt socialfon-

dens nätverk och ansvariga. Alla dessa europeiska strategiska investeringsfonder finansieras till viss del av EU-medel och till en viss del av statliga pengar. Samordning och prioritering har därför också att göra med andra insatser som redan görs i vårt län och som kanske inte har med dessa fonder att göra. Flera olika EU-fonder och nationella prioriteringar kan därför komma att användas för att jobba mot samma mål.

Inom nuvarande landsbygdsprogram har detta till exempel varit Matlandet Sverige. Bredbandsstrategin för Sverige samlar också olika projekt nationellt och inom landsbygdsprogrammet och det har inneburit olika prioriteringar för olika delar av landet.

Mål är satta och goda idéer och metoder finns i vårt län. Detta har Länsstyrelsen sett under våren och sommaren när arbetet nu har påbörjats med en nulägesanalys av länets landsbygd tillsammans med alla aktörer som har koppling till landsbygdens utveckling inför det nya landsbygdsprogrammet 2014-2020. Specifika stödåtgärder inom landsbygdsprogrammet för Sverige och länet kommer att presenteras under hösten 2013. Länets handlingsplan och länsspecifika prioriteringarna för stöden planeras vara klara till årsskiftet 2013/2014. ■

Guldärtan

Lördagen den 28 september klockan 13 delas Guldärtan ut på Frukstens Dag på Brunstorps Gård utanför Huskvarna. Guldärtan uppmärksammar de som genom sitt idoga arbete bevarar mångfalden av vårt gröna kulturarv och odlartraditioner.

Text: Magnus Engstedt, telefon 036-39 51 93, e-post magnus.engstedt@lansstyrelsen.se

Utmärkelsen vill även uppmuntra intresset för våra gamla lokala trädgårdssorter, som förutom sina värdefulla växtegenskaper även bär på en rik kulturhistoria. Guldärtan delas ut av Länsstyrelserna i samarbete med Programmet för odlad mångfald (POM).

Bakgrund om priset

Guldärtan är liten och blygsam men symboliserar hela den kraft som finns gömd i frön och som under rätt förutsättningar kan växa till något stort.

Sedan 2002, då den första utmärkelsen delades ut, har 40 Guldärtor i 14 olika län delats ut. Vi kan stoltsera med av vårt län har delat ut 11 stycken av dessa.

Utmärkelsen består av en Guldärta

Foto: Smålandsbilder

fäst vid en nål tillverkad av silversmeden Bengt Liljedahl, Stockholm och ett diplom målat av konstnären Ulrika Wolff.

Frukstens dag

Frukstens Dag på Brunstorps Gård blir en dag i äpplets tecken med ett digert program med bland annat en fältvandring som Länsstyrelsen anordnar för fruktintresserade lantbrukare.

Du får se över 200 fruktsorter i en färgsprakande utställning. Vidare kan man få sina sorter identifierade av en expertpanel samt lära sig hur man ympar fruktträd.

Brunstorps Gård är ett givet utflyktsmål och med sitt trevliga Trädgårdskafé blir besöket fulländat. På Brunstorp

Publikfyllningen på Frukstens dag brukar vara mycket stor. Vid prisutdelningen av Guldärtan fanns ett hundratal personer på plats.

finns idag över 200 fruktsorter. Syftet med denna plantering är att rädda den mångfald av sorter som finns till eftervärlden. Flera lokalsorter håller på att försvinna. Vi tar gärna emot tips om lokalsorter som du anser vara värda att rädda. Kom till Brunstorp med din egen sort så kanske vi kan göra nya träd av din utrotningshotade sort.

Anläggningen är ett resultat av ett unikt samarbete mellan flera myndigheter och ideella föreningar. Jönköpings kommun har ett huvudansvar men andra samarbetspartners har genom åren varit Lantbruksnämnden, Länsstyrelsen, Hushållningssällskapet, Huskvarna trädgårdsförening, bi- och fruktodlarna i Södra Vätterbygden. ■

MOTTAGARE AV UTMÄRKELSEN GULDÄRTAN

2003

Inger Liljeström, Jönköping. Hon har odlat en brytsockerärt som heter Torup i södra Halland sedan 1960-talet.

Inger Wirfelt, Nässjö. Hon fick utmärkelsen för mormor Hannas spritärt, som odlats i 125 år inom släkten.

2004

Anna Davidsson, Värnamo. Anna har sedan 1970-talet odlat Hildas ärt och en grönsört från Kulla med anor från 1920-talet.

2005

Ingvar Rutgersson, Vetlanda. Han har skapat fruktlundan i Vetlanda. En plats för inspiration och rekreation.

2006

Torvald Fälth, Malmbäck. Torbjörn fick guldärtan för sitt levande potatismuseum omfattande 300 sorter.

2007

Lennart Rudenstam, Huskvarna. Lennart har genom sin livslånga gärning inom fruktodlingen bidragit till att hålla denna anrika odlartradition vid liv.

2008

Marie Johansson, Hattsjöhult för hennes imponerande biologisk-organiska odling av trädgårdsväxter.

2009

Lars Bindberg, Brunstorps Gård, Huskvarna för sitt långa och engagerade arbete med våra gamla fruktsorter.

2010

Peter Höglund och Eva Wettervik, Höglunds Blommor i Jönköping för att de förvaltar den gamla tradition som handels-trädgårdarna representerar.

2011

Ernst Reinisch, Gränna Plantskola. Ernst fick priset som en utmärkt representant för de många framstående plantskolorna i landet.

2012

Lasse Tonnvik, Värnamo fick guldärtan för att under många år arbetat ideellt för fritidsodlingen i vårt län.

Höstlöv, älgar och ett förändrat klimat!

Följer du med i årstidernas skiftningar i naturen? Då kan du hjälpa till i länets miljöövervakning och viltförvaltning. Genom att rapportera in när träden i dina trakter får höstlöv och när löven faller bidrar du till en bättre kunskap om hur mycket älgar det finns i länet, hur lång växt- och lövfodersäsongen är och hur olika trädslag påverkas av ett förändrat klimat. Rapportera på www.natureskalender.se.

Text: Kjell Bolmgren, telefon 018 – 67 12 61, e-post kjell.bolmgren@slu.se

Det är ett enastående skådespel när trädens löv byter färg och sedan virvlar runt i stora drivor. Den lågt stående solen förstärker de eldiga färgerna i höstskogarna och i takt med att löven faller når ljuset ner till skogens golv igen. Vi är många som trivs i naturen under denna del av året. En del är svamplockare, en del är jägare och en del gillar att vara ute oavsett väder. Trots detta saknar vi tillräcklig kunskap om hösttecken.

Hösttecken lika viktiga som vårtecken

Sedan några år tillbaka bygger Länsstyrelsen upp ett nätverk av så kallade fenologivaktare i länet. De rapporterar

Foto: Smålandsbilder

> Kontakta oss om du vill bli en av länets fenologivaktare.

in sina observationer till Naturens kalender, www.natureskalender.se och hittills har det varit störst intresse för vårens lövsprickning och blomning och sommarens bär. För miljöövervakningen är det dock lika viktigt att veta när växtsäsongen avslutas som när den börjar, eftersom växtsäsongens längd är en viktig faktor för olika ekosystemtjänster. Längden på växtsäsongen bestämmer exempelvis hur mycket skogen växer per år, hur mycket lövfoder som finns i skogarna och hur utbytet av växthusgaser balanseras mellan atmosfär och biosfär.

Rapportera in dina observationer via vår mobilapp Naturens kalender eller via webben. Det går även att rapportera in via postblankett.

KONTAKT

Linda Hassel, Länsstyrelsen, samordnare för det regionala fenologinätverket, e-post linda.hassel@lansstyrelsen.se telefon 036 – 39 51 96

Ingemar Sjöberg, Länsstyrelsen, viltvårdshandläggare, e-post ingemar.sjoberg@lansstyrelsen.se telefon 036 – 39 51 39

Kjell Bolmgren, SLU Sveriges lantbruksuniversitet, samordnare för Svenska fenologinätverket, e-post kjell.bolmgren@slu.se telefon 018- 67 12 61

Antalet älgar och lövfällningen

Varje år genomförs stora insatser för att uppskatta antalet älgar i våra marker, vilket sedan ligger till grund för att fastställa avskjutningarna för respektive älgjaksområde. En väl utprovad metod för detta är att räkna mängden älgspilling varje vår. Genom att göra detta på en bestämd yta kan man uppskatta hur mycket älg som finns i området. Metoden kräver dock att vi vet när lövfällningen skett och än så länge har vi inte samlat in denna information utan använt ett schablondatum. Nu vill vi ändra på det och hoppas därför att ni som rör er i markerna på hösten ska rapportera in era observationer av lövfällning så att vi får bättre underlag

till våra uppskattningar av antalet älg i älgförvaltningsområdena.

Hjälp oss med dina höstobservationer

Du kan hjälpa till genom att rapportera när dina lövträd får höstlöv och när de faller sina löv. Välj ett träd som du lätt kan hålla regelbunden koll på och rapportera in. Du kan enkelt rapportera dina observationer via vår mobilapplikationen Naturens kalender eller via webben, www.natureskalender.se, men det går också bra att rapportera via postblankett. på www.natureskalender.se. Tveka inte att kontakta oss om du har frågor och om du vill delta i länets nätverk av fenologivaktare! ■

>> Vad händer när det blir för mycket kväve och fosfor i vattnet? Vad bidrar till övergödning i länet och hur kan vi minska problemen?

Foto: Smålandsbilder

ÅRETS FORUM FÖR

Vattenfrågor inom lantbruket

Text: Maria Carlsson, telefon 036-39 50 15, e-post maria.k.carlsson@lansstyrelsen.se

Den 5 november är en dag för dig med intresse av vattenfrågor inom lantbruket.

Vi ses på Ralingsåsgården utanför Aneby tisdagen den 5 november. Det blir en dag med föreläsningar och möjligheter att ställa frågor och diskutera.

Årets tema är Näringsämnen och övergödning. LRFs expert Markus Hoffmann berättar om vattenåtgärder i lantbruket, både lokalt och kring Östersjön. Länsstyrelsen och kommunerna berättar om sitt arbete för att kartlägga och minska näringsbe-

lastningen. Ett exempel blir fågelsjön Hyllingen. Vi presenterar också nya bedömningar av ekologisk status i sjöar och vattendrag.

Vi börjar klockan 9.30 med kaffe och avslutar klockan 15. Kostnaden för dagen är 100 kr. Anmälan sker till Yvonne Sonestedt, LRF, telefon 036-34 62 02 eller e-post yvonne.sonestedt@lrf.se. Mer information finns på Länsstyrelsens och LRFs webbplatser. ■

Höstens kursutbud

Kurserna som presenteras här är samtliga finansierade helt eller delvis med hjälp av Landsbyggsprogrammet.

Kurser om odlingslandskapet

RÖJSÅGSKURS FÖR NYBÖRJARE

För dig som vill lära dig grunderna i röjsågshandling ordnas nu två kurstillfällen med Länsstyrelsens naturbevakare Claes Uhlén. Vid kurserna går Claes igenom röjsågens delar, säkerhetsrisker vid arbete med röjsåg samt teknik. Det blir även gott om tid till praktisk övning med individuell hjälp och tips. Under dagen får du även information om röjning av betesmarker och jordbrukarstöd som finns att söka.

Tid och plats

- Fredag 27 september klockan 10-15. Naturreservatet Brunnstorp norr om Ohs. Samling vid korsningen i Ohs.
- Fredagen den 4 oktober klockan 10-15. Natura 2000-området Herrestad-Eket norr om Aneby. Samling vid Marbäckens kyrka.

Ta med egen röjsåg och tillhörande utrustning. Ett fåtal röjsågar finns att låna, hör av dig för att boka. Kursen är helt i fält. Ta med lunch och fika.

Anmäl dig senast två dagar innan respektive kurstillfälle via e-post till kursanmalan.jonkoping@lansstyrelsen.se eller till Britta Lidberg, telefon 036-39 54 07. OBS! Antalet platser är begränsat.

RESTAURERING AV STENMURAR

Lär dig hur man reparerar stenmurar. Dagen inleds med en kortare teoretisk genomgång och följs av en praktisk del där vi restaurerar skadade stenmurar. Kursledare är Kjell Gustafsson, Änggårdets Natur och Kultur, Växjö.

Vi träffas lördagen den 28 september klockan 9.00 i Engströmsgården, Hults kyrkby, Eksjö. Vi beräknar hålla på till cirka klockan 14. Den praktiska kursdelen förlägger vi till en gård i trakten.

Klä dig i arbetskläder och ta med matsäck.

Anmäl dig senast 26 september till e-post kursanmalan.jonkoping@lansstyrelsen.se eller Lennart Persson, telefon 036-39 50 69.

Kurser för köttdjursuppfödare

Projektet Moderna Köttföretag erbjuder bland annat följande kurser under hösten. För mer information och anmälan se LRF:s webbplats, www.lrf.se/jonkoping eller kontakta Pernilla Salevid, e-post pernilla.salevid@lrf.se, telefon 036-34 62 22.

- Studieresa till 3 besättningar i gränslandet Jönköping – Östergötland – Norra Kalmar i samarbete med Jönköpings läns köttklubb. 28 september
- Kalvhälsa i besättningar som köper in mjölkkraskalvar, studiebesök och erfarenhetsutbyte. Habo, 2 oktober
- Ekonomi i nötköttföretaget. 5 november
- Ombyggnadslösningar för äldre stallar. Se under "Kurser inom djurens välfärd och ekologisk produktion".

Kurser inom djurens välfärd och ekologisk produktion

FÅRKURSER

Den 20 november hålls en kurs om avlivning av får. Birgit Fag och Kalle Hammarberg medverkar. På kvällen den 19 november har Kalle Hammarberg en föreläsning om stallperiodens hälsoproblem. Mer information kommer via utskick och Länsstyrelsens webbplats.

BYGGA OM (ELLER NYTT) FÖR KÖTTPRODUKTION

Kursserie, om totalt tre dagar under november-januari (start vecka 47), med fokus på att bygga om (eller nytt) för köttproduktion. Byggrådgivare Helena Olsson-Hägg, Agrotektbyrå, medverkar. Två dagar på sal anordnas inom projektet Moderna Köttföretag (LRF). En studieresa ordnas i Länsstyrelsens regi med besök på gårdar som byggt om/byggt nytt. Resan är öppen även för dig som inte deltar i ombyggnadskursen.

Kurser för mjölkföretagare

Projektet Mera mjölk erbjuder flera kurser under hösten. För mer information se LRF:s webbplats, www.lrf.se/jonkoping eller kontakta Lis Eriksson, telefon 036-34 62 13, e-post lis.eriksson@lrf.se

ARBETSGIVARROLLEN - ATT VARA CHEF OCH LEDARE

För dig som har anställt personal i ditt mjölkföretag eller är på väg att expandera din verksamhet.

Medverkande: Annika Engquist, Växa Sverige och Lena Andersson, SLA – Skogs- och Lantarbetsgivarna.

Tid: 8 oktober klockan 9.30 – 16.00

Plats: Vrigstad Vårdshus.

Kostnad: 500 kronor

Anmälan: Senast 1 oktober, telefon 036-34 23 56

DRIFTLEDNINGSKURS

Arbets- och produktionsledning, effektivitet, resultat och lönsamhet. Efter genomgång av utbildningen är det tänkt att vi bildar ERFA- grupper, som träffas med jämna mellanrum för att stärka företaget. Kursen är uppdelad på tre träffar.

Tid: 5-6 november, 19 -20 november och 3 december.

Plats: Wiredaholm Golf & Konferens, Vireda. **Kostnad:** 5 000 kronor exklusive övernattning

Kursledare: Annika Engquist, Växa Sverige.

Anmälan: Du anmäler dig till Lis Eriksson, telefon 036-34 62 13, e-post lis.eriksson@lrf.se

Kurser om att hantera marknaden

Dessa kurser ordnas av LRF. Mer information finns på webbplatsen, www.lrf.se/jonkoping. Kontakt Nicklas Bengtsson, e-post nicklas.bengtsson@lrf.se, telefon 036-34 62 05

BLI BÄTTRE PÅ ATT FÖRHANDLA!

En dag om förhandlingsteknik när det gäller priser på varor och tjänster i jordbruket.

Medverkande: Jonas Nilsson, LRF Konsult, Kenneth Åberg, Swedbank och Lennart Holmström, LRF Mjölk.

Tid: 31 oktober klockan 9.00 – 16.15

Plats: Stora Segerstads Naturbruksgymnasium

Kostnad: 350 kronor. Lunch och fika ingår.

Anmälan: Sista anmälningdag är 27 oktober, via webbplatsen www.lrf.se eller telefon 036-34 23 56.

TRIMMA INTÄKTERNA

- PÅ EN GLOBAL MARKNAD!

Magnus Hansson från LRF Konsult förklarar marknadsekonomiska begrepp som terminshandel, optioner mm och går igenom hur du kan använda detta för att förbättra lönsamheten i ditt företag.

Tid: 12 november klockan 9.00 - 16.00

Plats: Tenhults Naturbruksgymnasium

Kostnad: 500 kronor. Lunch och fika ingår.

Anmälan: Sista anmälningdag är 10 november, via webbplatsen www.lrf.se eller telefon 036-34 23 56.

HUR SÄLJER JAG MIN HONUNG?

Projektet Utveckla bineringen i Jönköpings län inbjuder till kurs i marknadsföring. Kursledare är Lars Johansson, LivsTek.

Tid: 12 oktober och 9 november klockan 9.00-17.00

Plats: Vrigstad vårdshus

Kostnad: 500 kronor per kursdag. Lunch ingår.

Anmälan: Senast fem dagar innan kursstart, via webbplatsen www.lrf.se eller telefon 036-34 23 56.

För mer information om kursen kontakta Lotta Fabricius, telefon 070 735 28 58, e-post lotta.fabricius@lrf.se

Sparsam körning

Vill Du sänka Din bränsleförbrukning på gården? I höst genomförs kurser i sparsam körning med lantbruksmaskiner på följande platser:

- Adelövs Gärd, Tranås 1 oktober
- Vasen, Nye 9 oktober
- Norra Ljunga, Sävsjö 23 oktober
- St Segerstads NBG 25 oktober
- Tenhults NBG 31 oktober
- Nifsarpsskolan, Eksjö 5 november

Kostnad: 800 kronor plus moms.

Anmälan: Du anmäler dig till Sören Dahl, LRF Konsult, telefon 036-34 23 79, e-post soren.dahl@lrfkonsult.se

RÄTT SVAR PÅ FÖRRA NUMRETS TÄVLING

är lusbräda. Bland de rätta svaren har vi lottat en vinnare och det är Ingvar Svensson i Lövs-hult, Lamnhult. Grattis! Boken Handbok för köksträdgården kommer med posten.

Antalet svar på tävlingen i Förvetet har minskat det senaste året. Vi gör därför ett uppehåll i tävlandet och återkommer längre fram med inslaget, kanske i annan form. ■

POSTENS GRUPPREKLAM TILL JORDBRUKARE

Fruktens dag

Lördagen den 28 september klockan 11-15 är det åter dags för "Fruktens dag" på Brunstorps Gärd, strax norr om Huskvarna!

FÄLTVANDRING

För dig som är lantbrukare eller trädgårdssodlare anordnas en fältvandring med fokus på gamla lokalsorter av olika fruktslag. Vandringen sker parallellt med övriga aktiviteter på fruktens dag.

Du blir guidad på Brunstorp och får information om gamla och nya sorter. Du får även lära dig hur man förökar fruktträd. Fältvandringen pågår mellan klockan 12-15.

TA MED DIG FRUKTER FÖR SORTBESTÄMNING

Finns det lokalsorter i din hembygd som du befarar är hotade? Ta med dig minst 5 frukter av varje sort. Kanske vi kan fastställa vilken sort det är! Eventuellt finner vi sorten värd att föröka.

PROGRAM

Det blir flera intressanta programpunkter, till exempel en spännande fruktutställning med 200 sorter och utdelning av utmärkelsen Guldärtan.

- 12.00 Välkommen till Brunstorp!
Björn Kalin, Jönköpings kommun.
- 12.15 Gamla och nya sorter.
Magnus Engstedt, Länsstyrelsen.
- 13.00 Utdelning av Guldärtan.
Lars Sandberg, Länsstyrelsen
- 13.15 Vi ser på fruktutställningen.
- 14.15 Okulering och ympning.
Ernst Reinisch, Gränna Plantskola

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden